

Okrugli sto „Vojnog dela“

*Vojno-politička i strategijska misao
i delo Edvarda Kardelja*

Redakcija »Vojnog dela« organizovala je raspravu o vojnoteorijskom stvaralaštvu Edvarda Kardelja. U ovom broju objavljujemo priloge: Mitje Ribičića, akademika prof. dr Jovana Đorđevića, dr Antona Vratuše, general-pukovnika Nikole Pejnovića, general-potpukovnika u penziji Dušana Dozeta, prof. dr Aleksandra Fire, prof. dr Dušana Bilandžića, general-pukovnika Ivana Dolničara, general-potpukovnika Fabijana Trge, pukovnika dr Mensura Ibrahimpasića, pukovnika Zdravka Klanjščeka, dr Nemanje Božića i pukovnika Mihajla Vučinića, koji je podneo i uvodno izlaganje.

Pokretanjem naučne rasprave o teorijskom opusu i stvaralaštvu Edvarda Kardelja u oblasti vojne nauke i strategije, »Vojno delo« se, zaista, smelo prihvatilo odgovornog zadatka, koji nema samo teorijski već i praktičan značaj. To kažem zbog toga što naučno osvetljavanje njegovih ideja i poruka ima aktuelan značaj za dalju teorijsku razradu i praktično ostvarivanje zadataka u organizovanju odbrane i bezbednosti naše zemlje.

Kardeljeva vojnoteorijska i strategijska misao ne može se odvajati od njegovog celokupnog stvaralaštva kao marksističkog teoretičara, revolucionara i državnika. Ona je integralni deo njegovog koherentnog i svestranog teorijskog opusa o revoluciji i socijalizmu, ratu i miru, o čoveku, njegovoj slobodi i sreći. Problemi vojne strategije, stvaranja i upotrebe oružanih snaga, izgradnja sistema odbrane, bezbednosti itd. — sadržani su u Kardeljevoj filozofskoj i političkoj misli. Svako shematsko i parcijalno izdvajanje vojnih ili strategijskih problema iz te celine bilo bi nenaučno i suprotno njegovom metodi izučavanja složenih društvenih procesa. Vojni problemi su za Kardelja uvek bili deo jedinstvenih društvenih procesa. Ideja da je vojna strategija sredstvo i integralni deo političke strategije države ili političke partije prožimala je celokupno njegovo stvaralaštvo.

Pored veoma značajnog teorijskog doprinosa u koncipiranju političke i vojne strategije, valja ukazati i na neposrednu aktivnost Edvarda Kardelja u praktičnoj realizaciji vojnopolitičkih i strategijskih odluka — kao člana Politbiroa i Vrhovnog štaba u NOR-u, odnosno člana Saveta za narodnu odbranu Predsedništva SFRJ u izgradnji savremenog sistema opštenarodne odbrane i društvene samožštite. Kardelj nije bio samo vizionar i teoretičar već i revolucionar koji je u praksi proveravao teorijske postavke i na bazi kritičke analize stvarnosti, stvarao nove ideje i teorijske postavke koje su trasirale put praksi. U tom pogledu bio je prvi i najbliži saradnik i saborac druga Tita više od četiri decenije, dakle onoliko koliko je i trajala izuzetno plodna i svestrana aktivnost Edvarda Kardelja.

Svestranu naučnu i praktičnu delatnost Edvarda Kardelja treba posmatrati u istorijskom kontinuitetu kako bi se shvatio njegov metod antidogmatskog analitičara i stvaraoa u konkretnim istorijskim uslovima, koji je, pri tome, uvek uvažavao realne odnose društvenih i političkih snaga. Kardelj je problemima odbrane slobode i nezavisnosti zemlje bio zaokupljen već od prvih dana svoje revolucionarne aktivnosti, u čemu se angažovao perom i praktičnom političkom borbom. Na to ga je upućivala izuzetno složena i konfliktna situacija u svetu, neposredna opasnost od fašizma, teško političko stanje u zemlji, potreba da se KPJ pripremi za predstojeće sudbonosne dane, da se narodne mase okupe u širokom antifašističkom frontu itd. Još u maju 1939. godine u članku *Nezavisnost Jugoslavije u opasnosti*, objavljenom u listu *Proleter*, piše:

»Režimske nam sluge govore da nema opasnosti napada na Jugoslaviju od strane Nemačke i Italije. Takva je tvrdnja svesna laž, koja treba da pripremi teren za kapitulaciju. Fašistički imperijalisti nadiru na najslabije tačke, na putu najmanjeg otpora. A 'neutralna' Jugoslavija, zahvaljujući kapitulantskoj politici narodnih izdajnika, i jeste najslabija tačka na Balkanu... Prema planovima fašističkih osvajača, Jugoslavija treba da bude ili vazal osovine Berlin — Rim, ili da je uopšte nema. Za jedan slobodoljubiv narod takva alternativa zove se: ili kapitulacija ili otpor, odbrana svoje nezavisnosti. Narodi Jugoslavije u svojoj ogromnoj većini stoje za odbranu nezavisnosti zemlje...«

Na pitanje koje je tada sam postavio: da li je odbrana nezavisnosti Jugoslavije uopšte moguća, Kardelj je odgovorio: »Bezuslovno, ona jeste moguća. Ona je moguća ujedinjenjem svih rodoljubivih snaga, slogom svih naroda u Jugoslaviji, socijalnim zadovoljavanjem radnih masa i uspostavljanjem demokratskih prava. To je put po kome bi bili stvoreni unutrašnji uslovi za zaista uspešnu odbranu.«

Izvorište ideja o snazi i vojnom potencijalu revolucije Kardelj je video u neiscrpnjnoj energiji nacionalno i socijalno obespravljenih narodnih masa, u njihovoj spremnosti za borbu za klasno i nacionalno oslobođenje, u sjedinjavanju jednog i drugog činioca revolucije, u iskonskim težnjama čoveka za slobodom i stvaralaštvom. Kardelj je najdosledniji protagonista Titove ideje o »historijskom buđenju naroda«, na kojoj se gradila i nova Titova revolucionarna strategija. Takvo stvaralaštvo ujedno je značilo negaciju i sukob sa svim oblicima dogmatizma i oportunizma, otpor čamotinji i sterilnosti marksističke teorijske misli, koja je bila u krizi još od Lenjinovog doba. »Nikakvi objektivni uslovi sami po sebi« — pisao je Kardelj — »ne mogu da izmene društvo ako ljudska misao i saznanje ne postanu svestran stvaralac i sprovodilac promena. I obratno: pobeđuje samo onaj pokret koji je sposoban da sagleda nužnost i da u njoj traži polaznu osnovu za revolucionarne promene.«

Iz Kardeljevih dela jasno se vidi da je Komunistička partija Jugoslavije bila ona revolucionarna snaga koja je, na bazi procene objektivnih opštih i posebnih uslova 1941. godine, izgradila autentičnu političku platformu i strategiju iz koje je nastala i vojna strategija narodnooslobodilačkog rata. Titova strategija opštenarodnog oslobodilačkog rata označila je renesansu marksističke misli u oblasti vojnog dela, čijem je koncipiranju, teorijskoj razradi i realizaciji Kardelj dao izuzetno značajan doprinos.

Obiman i svestran teorijski opus Edvarda Kardelja u stvaranju našeg društveno-političkog sistema sadrži i osnovna pitanja opštenarodne odbrane i društvene samozaštite, zasnovanih na podruštvljavanju kao revolucionarnom procesu u razvoju samoupravljanja.

O tome je dr Vladimir Bakarić, govoreći na komemorativnoj sednici organa federacije, pored ostalog rekao:

»Radeći na društveno-političkom sistemu socijalističkog samoupravljanja, drug Kardelj je dao značajan doprinos razvoju koncepcije općenarodne obrane. Stajao je na gledištu da eventualnom agresoru nije moguće pružiti otpor ni izvojevati pobjedu bez svjesnog i dobrovoljnog učešća širokih slojeva naroda, da oružjem i drugim oblicima otpora oni brane najdublje interese radničke klase i svih radnih ljudi — svoje socijalističko samoupravno društveno uređenje, svoju slobodu, nezavisnost, suverenitet i teritorijalni integritet Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije, ravnopravne zajednice svih jugoslovenskih naroda i narodnosti. Bio je duboko uvjeren da političkom sistemu socijalističkog samoupravljanja, kao izraz nje govog društvenog bića, upravo odgovara Titova koncepcija općenarodne obrane. Zbog toga je drug Kardelj insistirao na podruštvlja-

vanju obrane. Posebno se zalagao za osiguranje vodeće uloge Saveza komunista u općenarodnoj obrani, kao garantije uspjeha u eventualnom općenarodnom obrambenom ratu.«

Opštenarodnu odbranu i društvenu samozaštitu Edvard Kardelj je smatrao imanentnim svojstvom samoupravljanja i oslobađanja čoveka u udruženom radu, s jedne strane, i realnu potrebu za efikasnom odbranom i zaštitom zemlje u uslovima složenih i konfliktnih međunarodnih odnosa opterećenih imperijalističkim i hegemonističkim pritiscima i pretnjama, s druge strane. Pri tome je uvek imao u vidu konkretnu vojnopolitičku situaciju i značaj geostrategijskog položaja Jugoslavije.

Međunarodni odnosi i problemi rata i revolucije, socijalizma i mira bile su teme o kojima je Kardelj mnogo pisao, uvek ukazujući na one društvene snage koje pokreću revolucionarne procese i stvaraju istoriju. Pisao je o ratu da bi ukazao na snage i puteve mira. Na tim osnovama je analizirao i odnose među socijalističkim zemljama, pri čemu nije imao iluzija o njihovom idiličnom i beskonfliktnom razvoju. Naprotiv, još 1960. godine, u poznatoj studiji *Socijalizam i rat*, Kardelj ukazuje na mogućnost oružanih sukoba među socijalističkim državama. On je pri tom korene i uzroke kriznih i konfliktnih odnosa nalazio u unutrašnjem biću, u protivurečnom i složenom razvoju socijalističkih država. Njegov stav da monopolističko raspolaganje društvenim kapitalom nosi u sebi elemente potčinjavanja i klasnih suprotnosti odnosilo se i na socijalističke zemlje u kojima je ostvaren monopol države. Birokratski etatizam neprekidno rađa tendencije ka političkom apsolutizmu, ka vlasti nad ljudima i narodima, čija se spoljna manifestacija izražava u raznim oblicima hegemonizma i potčinjavanja tzv. višim interesima. Kardeljeva razmišljanja o tim problemima otvorila su novu eru i izazov marksističkoj misli, čitavom revolucionarnom radničkom pokretu i socijalizmu.

Ako bismo želeli da najkraće izrazimo revolucionarnu misao i delo druga Kardelja, onda bismo to najbolje mogli uraditi konstatacijom da je težio ka slobodi čoveka, jer je ona bila osnova njegove filozofije kao marksiste savremene epohe.

*

Želja je Saveta i Redakcije da se u ovoj raspravi naznače suštinska vojnoteorijska i strategijska pitanja u Kardeljevom teorijskom opusu, kako bi se što dublje proniklo u sadržaj i metod njegovog stvaralaštva. Naime, Kardeljev način mišljenja, njegova analiza društvenih odnosa, kritički prilaz stvarnosti i ljudskoj delatno-

sti od izuzetnog su značaja za razvoj vojnonaučne misli i strategije posebno. Verujemo da će ova rasprava naići na odziv šireg kruga naučnih radnika i drugih stvaralaca iz društva i oružanih snaga i tako svestrano osvetliti teorijsko nasleđe druga Kardelja. Na taj način najbolje ćemo se odužiti njegovoj ličnosti i stvaralaštvu i, istovremeno, motivisati mlade generacije da se inspirišu i uče na životnom putu i delu mislioca i revolucionara Edvarda Kardelja.

MITJA RIBIČIČ

Marksistička analiza strategije revolucije

Edvard Kardelj je, zajedno sa drugom Titom, jedan od naših glavnih teoretičara koji su dali marksističku političku analizu strategije i taktike socijalističke revolucije. To nije bila analiza samo spleta događaja, već i njihovih uzroka; to je odgovor na pitanje — zašto je Komunistička partija izgrađivala takvu strategiju; gde je bila njena snaga; šta se u praksi potvrdilo, a šta nije; te kako se gradila čitava koncepcija NOR-a i socijalističke revolucije. To je istorijska analiza procesa izgradnje tri faze stvaranja JNA; prvo — teritorijalnih jedinica, drugo — brigada, treće — armije kao ravnopravnog činioca i komponente savezničke borbe protiv fašizma.

Drugo, Edvard Kardelj je odbrambenu politiku uzimao kao komponentu političkog sistema — kao deo čitavog našeg demokratskog socijalističkog društva; ugrađivao je programsku osnovu Saveza komunista u ustavne temelje Jugoslavije. Kardelj o Armiji ne govori kao o nečem posebnom, nego u sklopu kontinuiteta naše revolucije i revolucionarnih preobražaja našeg društva. On je bio marksista koji je sagledavao sve društvene procese. U tom kontekstu Armija je važan faktor kontinuiteta naše revolucije, njene bezbednosti i njenog razvoja, koja ima spoljnopolitičku, unutrašnjopolitičku, društveno-socijalnu, ekonomsku i naučnu ulogu u jugoslovenskoj državi, u samoupravnom sistemu i u razvoju jugoslovenske zajednice ravnopravnih naroda i narodnosti. Reč je o integraciji Armije u društvo i politici sveopšte odbrane naše zemlje, u kojoj su prisutni